

KORKUT ATA TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi

The Journal of International Turkish Language & Literature Research

Sayı/Issue Özel Sayı 1 (Ekim/October 2023), s. 1439-1450.

Geliş Tarihi-Received: 28.08.2023

Kabul Tarihi-Accepted: 02.10.2023

Araştırma Makalesi-Research Article

ISSN: 2687-5675

DOI: 10.51531/korkutataturkiyat.1351587

Hareketli Afiş Tasarımları ve Sürdürülebilirlik

Moving Poster Designs and Sustainability

Ayşegül GÜRDAL PAMUKLU*

Melike BAKAR FINDIKCI**

Öz

Günümüzde pek çok farklı disiplinde kendini gösteren sürdürülebilirlik kavramı, bozulan doğa ve ekosisteme karşı daha duyarlı olmak için atılan adımları ifade etmektedir. Sürdürülebilir bir yaşam, bugünkü ihtiyaçlarımızı karşılarken gelecek nesillerin ihtiyaçlarını da göz ardı etmemeyi hedeflemektedir. Bu bağlamda her alanda olduğu gibi grafik tasarımcıya da bazı sorumluluklar düşmektedir. Grafik tasarım ürünü olan hareketli afiş tasarımlarında da hedef kitleyi sürdürülebilirlik adına bilinçlendirmek ve farkındalık kazandırmak amaçlanırken, hareketli afiş tasarımları ile kullanılan malzemelerden tasarruf edilerek maliyeti düşürmek gerekliliği doğmuştur. Dolayısıyla hareketli afişlerde sürdürülebilirliğin sağlanması adına tasarımcının da bu anlamda bilinç kazanması gerekmektedir. Araştırmada doğa ve ekosistemdeki bozulmalara tepki olarak grafik tasarım alanındaki hareketli afişlerin tasarımlarında sürdürülebilirliğe dikkat çekmek istenmiştir. Bu bağlamda sürdürülebilirliğe vurgu yaparak grafik tasarım alanında bu devamlılığı sağlamak adına neler yapılmaktadır? ve daha fazla neler yapılabilir üzerinde durulmuştur. Bu araştırmada ölçme aracı olarak görüşme formu kullanılmıştır. Araştırmada alanında uzman 5 tasarımcıya ulaşılmıştır. Görüşme formundan elde edilen veriler kodlanarak bulgulara ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Grafik tasarım, hareketli afiş, sürdürülebilirlik, sürdürülebilir tasarım.

Abstract

The concept of sustainability, which manifests itself in many different disciplines today, refers to the steps taken to be more sensitive to the deteriorating nature and ecosystem. A sustainable life aims not to ignore the needs of future generations while meeting our current needs. In this context, as in every field, graphic designers also have some responsibilities. While it is aimed to raise awareness and raise awareness of the target audience in the name of sustainability in moving poster designs, which are graphic design products, it is necessary to reduce the cost by saving the materials used with moving poster designs. Therefore, in order to ensure sustainability in moving posters, the designer should also gain awareness in this sense. In the research, it was aimed to draw attention to sustainability in the designs of moving posters in the field of graphic design in response to the deterioration in nature and ecosystem. In this context, what is being done to ensure this continuity in the field of graphic design by emphasizing sustainability and what more can be done has been emphasized. In

* Dr. Öğretim Üyesi, Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Grafik Bölümü, Bolu/Türkiye, e-posta: aysegulgurdal@ibu.edu.tr, ORCID: 0000-0003-1782-7330.

** Doç. Dr., Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Grafik Bölümü, Bolu/Türkiye, e-posta: melike.bakarfindikci@ibu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-0603-9788.

this research, an interview form was used as a measurement tool. In the research, 5 designers who are experts in their field were reached. The data obtained from the interview form were coded and the findings were reached.

Keywords: Graphic design, moving poster, sustainability, sustainable design.

Giriş

Teknoloji, toplumu her açıdan şekillendirmiş ve şekillendirmeye devam etmektedir. Bilgisayar teknolojilerindeki gelişmeler de tasarım ve üretim aşamalarının yeniden şekillenmesine sebep olmuştur. Grafik tasarım alanının temel iletişim araçlarından biri olan afiş tasarımları da teknolojik gelişmelere ayak uydurarak yeni bir forma dönüşmüş ve kamusal alanda kendine yer bulmuştur. Basılı afişe bir alternatif olarak ortaya çıkan ve teknolojiden faydalanan bu afiş türü sesli, etkileşimli ve hareketli olma özelliğine sahiptir.

Bu doğrultuda hareketli afişlerin de en önemli problemi afiş gibi bir ürünü ya da hizmeti tanıtmaktır. Kullanım pratikliği sunan hareketli afişlerin amacı, tren istasyonları, metrolar, havaalanları, eğitim kurumları, hastaneler gibi mecralarda dijital ekranlar kullanılarak sürdürülebilir bir ortamda bilgiyi ulaştırmaktır. Bu dijital tercihin daha hızla ulaşılabilir olduğu gençlerin çoğunlukta olması ve bu gençlerin sosyal medya platformlarını, video içeriğini ve animasyonlu gif'i benimsemesi dolaylıda olsa basılı afişlerin etkisini hareketli afişlere yöneltmiştir. Hedef kitleye göre değişiklik gösterse de yeni nesil grafik tasarımcı yeni bir iletişim biçimi yaratmak için hareketli afişleri daha fazla benimsemektedir.

Grafik tasarımcı bu yaklaşımı benimserken aynı zamanda sosyal sorunlara öncelik vermek, ihtiyaçlar karşısında bilinçli olmak ve üzerinde yaşanan gezegenin yararına sürdürülebilir politikalar izlemek durumundadır. Grafik tasarımcının elinden çıkan bir ürün tüketime sunulduğunda çevre üzerindeki etkisinin önüne geçilememektedir. Ürünün üretim aşamasından atık haline gelmesine kadar geçen süreç içerisinde grafik tasarımcı kullandığı tasarım aşamalarını iyi planlamalıdır. Ürünün kendisi, ürünün üretim süreci ve ürünün başlattığı ya da neden olduğu davranışlar sürdürülebilirliğin sınırları içindedir.

Grafik tasarımcı, sosyal sorumluluk, ekolojik malzeme seçimi, doğal kaynaklar ve enerjinin doğru kullanımı, dönüştürülmüş ürünler kullanma ve oluşturulan son ürünün geri dönüşümünü gözetme, ambalajlama, taşıma, ürün yerine hizmeti teşvik etme gibi eko tasarım prensiplerini kendi çalışmalarında gözetebilir (Salur, 2014, s. 165). Bu araştırma, teknolojiyle birlikte artan çevre kirliliği, doğal kaynakların tükenmesi, küresel ısınma ve tüm bunları tetikleyen aşırı tüketimin olumsuz sonuçlarını incelerken grafik tasarım alanında çevre üzerindeki bu olumsuzlukları en aza indirmek amacıyla hareketli afişlerin sürdürülebilirliği destekleyeceği düşünülmüştür. Bu görüşü desteklemek adına alanında uzman kişilerden görüşme formu yoluyla görüşleri alınarak hareketli afişlerin sürdürülebilirliğe katkısı olup olmadığı sorulmuştur. Elde edilen veriler doğrultusunda sonuca ulaşılmıştır.

Hareketli Afiş Tasarımları

Grafik tasarımın kökenini mağara duvarlarına çizilmiş imgelere kadar götürmek mümkündür. Etki alanı bakımından çok geniş bir çalışma alanına sahip olan grafik tasarım, geçmişten günümüze pek çok farklı iletişim araçlarından faydalanmaktadır.

Grafik tasarım, geleneksel basılı yöntemlerden elektronik yöntemlere kadar geniş bir yelpazede hizmet vermektedir. Hareketli afişlerde buna bir örnektir. Dijital ekranların potansiyelini keşfeden ve kullanan hareketli afişler, hareket ve baskı alanlarını

birleştirerek bir araya getirmektedir (Rebello vd., 2017, s. 1). Neyin nasıl hareket ettiği ve ne amaçla hareket ettiği hareketli afişin temel sorunudur.

Hareketli grafiklerin genel tanımına bakılırsa, video ya da iki boyutlu hareketli veya hareketsiz görüntülerin bir araya getirilmesinden oluşmaktadır. Hareketli grafikler bilgilendirici olarak tasarlanmakla birlikte sunum ve video şeklinde de tasarlanmaktadır (İlbars, 2012, s. 44).

Bu tanımla birlikte hareketli grafiklerin geçmişine bakıldığında 1920’lerde canlandırma sanatı olarak ortaya çıkan animasyonun eğlence endüstrisinde kullanımına kadar götürmek mümkündür. Daha sonraki süreçte sinema sektöründeki teknolojik gelişmelerle birlikte hareketli grafikler sinema ve televizyon dünyasında kendine yer bulmuştur (İlbars, 2012, s. 45). Bu gelişmelerin yanı sıra hareketli grafikler film ya da program hakkında bilgi vermek ve seyirciyi/izleyiciyi programa hazırlamak için film jeneriklerinde kullanılmaya başlanmıştır.

Bu durum iç ve dış mekânda kullanılan afiş tasarımlarını da etkilemiş, farklı dijital platformlarda afişin sergilenmesine de imkân tanımıştır. Afiş bu anlamda evrim geçirerek ses ile görüntü, analog ile dijitali bir araya getirmiştir.

Hareketli afiş tasarımlarını kamusal alanlarda yer alan video ekranlarında görmek mümkündür. Video ekranlarının her boyutta yapılabiliyor olması hareketli afiş tasarımlarının havaalanları, alışveriş merkezleri, fuarlar, müzeler, caddeler gibi benzeri kamusal alanlarda sıkça sergilenmesini sağlamaktadır. LED teknolojisinin ilerlemesiyle birlikte hareketli afiş tasarımlarını iç mekanların yanı sıra dış mekânlarda da sıklıkla görülmektedir. Dış mekân için tasarlanan hareketli afiş tasarımları daha geniş bir kitleye hitap edeceği için markaların pazarlama stratejilerinde de önemli bir yere sahiptir (İlbars, 2012, s. 60). Dijital mecralara kayan afiş tasarımlarını kamusal alanların dışında telefon, tablet ve bilgisayarlarda da görmek mümkündür (Kirişcan, 2021, s. 212).

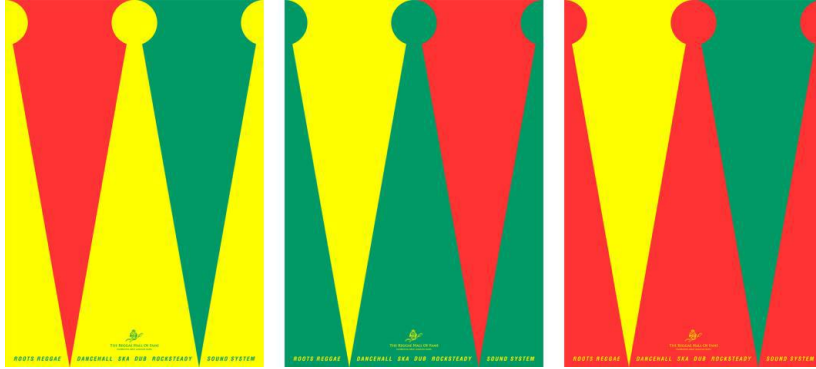
Hareketli afiş tasarımı zaman, mekân, boyut, kinetik tipografi, ses ya da müziğin içerikle ilişkisini izleyiciye sunmaktadır. Bununla birlikte java, video, hareketli gif gibi formatları da içinde bulundurması izleyici açısından çok duyulu etkileşime neden olmaktadır. Bu sayede hareketli afişin dikkat çekiciliğini artırırken izleyiciyi pasif durumundan çıkararak sürece dahil etmekte ve sürecin bir parçası olarak aktif katılım göstermesini sağlamaktadır (Lehimler, 2018, s. 171).

1932 yılında Cassandre tarafından yapılan “Dubo Dubon Dubonnet” isimli afiş ilk hareketli afişe örnek olarak gösterilmektedir (Görsel 1). 2017 yılında İskoçya’da düzenlenen tasarım festivalinde dijital ekranlarda yer alan hareketli afişler önemli örneklerdendir. 2016-2018 yılları arasında Weltformat grafik tasarım festivali kapsamında Josh Schaub küratörlüğünde “Hareketli Afiş # 1”, “Hareketli Afiş # 2” ve “Hareketli Afiş # 3” sergileri düzenlenmiştir (Kirişcan, 2021, s. 213).

Görsel 1: A.M. Cassandre, “Dubo Dubon Dubonnet” likör firması için afiş tasarımı, 1932 (<https://tr.pinterest.com/pin/478014947945839836/>)

2017 yılında Zafer Lehimler'in Reggae müzik için tasarladığı "Kral Serisi" (Görsel 2) isimli üç afiş tasarımı ülkemizde hareketli afiş anlamında yapılmış olan çalışmalardan bir tanesidir. 2019 yılında Grafik Tasarımcılar Meslek Kuruluşu tarafından düzenlenen sergide hareketli afiş kategorisine de yer verilmiştir (Kirişcan, 2021, s. 217, 219).

Görsel 2: Zafer Lehimler, "Reggae, Kral Serisi" hareketli afiş tasarımı, 2017
(<https://www.reggaepostercontest.com/project/076-king-series-3-zafer-lehimler-turkey/>)

2023 yılında internet ve sosyal medyanın da etkisi ile ileti aracı artık dijital posterler, tanıtımlar ve hareketli afişler olmuştur. Sanat Galerileri davetlerini sanal ortamda yapıp yine sanal ortamda sergilerini açmakta, film afişleri boy boy fiziki basılı halde sinema kapılarında durmamaktadır. Bu tür tasarımlar artık sanal ortamda hareketli afişler ile daha hızlı duyurulmaktadır. Görsel 3'te olduğu gibi GMK'nın İstanbul'da düzenlediği yaklaşık 15 saniye süren "42. grafik tasarım sergisi hareketli davet afişi" yer almaktadır.

Görsel 3: 42. Grafik Tasarım Sergisi Hareketli Davet Afişi (2022)
(https://www.instagram.com/reel/Cvhp5tIImY/?utm_source=ig_web_copy_link&igshid=MzRIODBiNWFIZA==)

Gelişmeye devam eden teknolojik yapılar düşünüldüğünde hareketli afişler önemli bilgilendirme ve iletişim araçlarından biri olarak var olmaya devam edecektir. Sonsuz değişkenlik sağlamasıyla birlikte izleyiciye farklı kapılar açmaktadır.

Sürdürülebilirlik

Sürdürülebilirlik, mevcut doğal kaynakları koruma ve doğal kaynakların gereğinden fazla kullanımını önleme maksadıyla, kullanılan ürünlerin yenilenebilir ve geri dönüştürülebilir olmasıdır (Bakar Fındıkcı, 2021, s. 1436). Bu kavram, 1970'lerde Stahel tarafından "beşikten beşiğe" ilkesi kapsamında ortaya atılmıştır. Bu ilke doğrultusunda bir ürün pek çok yaşam döngüsünde yer alabilecek şekilde

tasarlanmalıdır. Bu sistemde üretilen üründe kullanılan hammadde çevreye zarar vermeden doğada yok olmalıdır (Yıldırım, 2017, s. 485).

Sürdürülebilirlik kavramı pek çok alanda kullanılmaktadır. Sanayileşmeyle birlikte fazlalaşan sera gazlarının yayılımı, fosil yakıt kullanımı, sıcaklık artışı, içme suyu kaynaklarının kirlenmesi gibi faktörler küresel ısınmayı tetiklemiştir. Bununla birlikte küresel ısınmanın bir sonucu olarak orman yangınlarının artmasına, su kaynaklarının azalmasına, ekosistemin zarar görmesine, deniz seviyesinin yükselmesine sebep olmaktadır (Block, 2013, s. 6). Sera etkisi sera gazı salınımı sonucu atmosferde oluşan etkidir (Limon, 2020, s. 47). Karbon ayak izi ise, üretilen sera gazı miktarı açısından insan faaliyetlerinin doğrudan ve dolaylı olarak yaptığı çevreye verdiği zararın ölçüsüdür ve birim karbondioksit cinsinden ölçülür. Karbon ayak izini azaltmak için sürdürülebilir kaynaklara yönelmeli ve sürdürülebilir amaçlarla hareket edilmelidir. Barth'a göre (2008, s. 4), sürdürülebilirliğin esas amacı, mevcut ihtiyaçlar karşılanırken geleceği tehlikeye atmamaktır. Özellikle çevrenin korunması üzerinde durmakla birlikte küresel ısınmanın ve doğal kaynakların tükenmesinin etkilerini azaltmayı hedeflemektedir.

Tüketim toplumunun geldiği bu son noktayla birlikte çevre üzerindeki olumsuz etkilerin en aza indirgenmesi ve gelecek nesillere de aktarılması adına sürdürülebilir çözümler aranmıştır. Bu doğrultuda geri dönüşüm, sıfır atık ve ileri dönüşüm gibi kavramlar ortaya çıkmıştır (Dal ve Cengiz Gökçe, 2019, s. 31). Aynı zamanda sürdürülebilirlik yaşanan çağın koşulları doğrultusunda şekillenmiş ve değişime uğramıştır.

Birleşmiş Milletler tarafından kurulan Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu 1987 yılında Brutland Raporu'nu yayınlamıştır. "Ortak Geleceğimiz" olarak adlandırılan bu raporun birinci bölümünde yer alan "Sürdürülebilir Kalkınma" başlığı altında "insanlık, gelecek nesillerin kendi ihtiyaçlarını karşılama yeteneğinden ödün vermeden, günümüzün ihtiyaçlarını karşılayabilmek için gelişimi sürdürülebilir kılma yeteneğine sahiptir" tanımını kullanarak diğer bölümlerle birlikte yerel ve bölgesel tedbirler alınmasını istemiştir (Our Common Future, 1987). 1980'li yıllardan itibaren bazı yasal düzenlemeler, tedbir ve yaptırımlar uygulanmaya başlanmıştır. Ülkeler bazında farklılık gösterse de bilinçlenme düzeyinde artışın olduğu görülmüştür. Bu anlamda gönüllülerin yanı sıra topluluk, kurum ve kuruluşlarda çevresel sorunlar üzerinde toplumun bilinçlenmesi adına olumlu gelişmelere vesile olmuşlardır (Selamet, 2012, s. 127).

Bu kuruluşlardan biri de Uluslararası Sanat, Tasarım ve Medya Üniversiteleri ve Akademileri Derneği CUMULUS'dur. CUMULUS'un 2008 yılında üyelerinin imzaladığı Kyoto Tasarım Deklarasyonu kapsamında tasarım, "Beşerî bilimler, bilim, teknoloji ve sanatı birleştirerek sosyal, kültürel, endüstriyel ve ekonomik değerler yaratma aracı" olarak tanımlanarak sürdürülebilirliğe destek vermiştir (Özçuhadar ve Öncel, 2011, s. 13). Kyoto Tasarım Bildirgesiyle Cumulus üyesi okullar; sürdürülebilir, insan merkezli ve yaratıcı toplumların oluşması için kendilerine düşen görev ve sorumlulukları kabul etmişlerdir (Selamet, 2012, s. 129). Bunun yanı sıra zaman zaman çeşitli bireysel etkinliklerle de çevresel sorunlara vurgu yapılmıştır.

Tüm bu kaygılarla birlikte sürdürülebilir bir yaşam için bireye düşen bazı sorumluluklarda bulunmaktadır. Birey ürün seçimlerinde malzemenin dönüştürülebilir ve yenilenebilir olmasına dikkat etmeli, israftan uzak durarak tüketim anlayışını değiştirmeli, atık oluşumunu en aza indirmeli, kimyasal içerikli ürünlerden uzak durarak tüm bunları yaşam tarzı haline getirmelidir. Dolayısıyla doğayla uyum içinde ve tutarlı bir yaklaşım sergilenmelidir. Örneğin tek kullanımlık ürünler, kişisel bakım ürünlerindeki kimyasal bazlı içerikler ve ambalajları dikkat edilmesi gereken bazı noktaları içermektedir (Şen, 2022, s. 395).

Grafik Tasarım Alanında Sürdürülebilirlik

Çevresel konularda artan farkındalıkla birlikte farklı yıllarda farklı terimlerle isimlendirilen sürdürülebilirlik kavramı, ekonomiden politikaya, tasarımdan mimariye, kültürel, çevresel ve disiplinler arası pek çok alanı içine almaktadır (Bafra ve Comombo, 2016, s. 17). Sürdürülebilirlik pek çok alanda kullanılmakla birlikte tasarımcılar için yeni bir kavram olarak önem kazanmaya da başlamıştır (Bakar Fındıkcı, 2021, s. 1437).

Grafik tasarım alanında sürdürülebilir tasarım yaklaşımının en önemli çıkış noktası First Things First Manifestosu olmuştur. Manifestoda sürdürülebilir bir yaşam için en büyük gücün tasarımcılarda olduğu vurgulanmıştır. İlki 1964 yılında yazılan manifesto 2014 yılında güncellenmiştir (Başdemir, 2015, s. 24).

Grafik tasarım alanının sosyal, kültürel ve çevresel konularda toplumu eğitici, yönlendirici, mesaj iletme, bir hizmeti sunma, ikna etme, tanıtma gibi özelliklerinin yanı sıra sosyal sorumluluk görevi de bulunmaktadır. Grafik tasarım çevre üzerinde büyük bir etkiye sahiptir. 1980 sonrasında grafik tasarım, çevresel sorunlara, nesli tükenen hayvanlara ve kaybolan toplumsal değerlere karşı çözüm yolu arayan bir tutum sergilemiştir. Bu bağlamda AIGA (American Institute of Graphic Arts), Sürdürülebilir Tasarım Merkezi 2009 yılında tasarım konferansı kapsamında sürdürülebilir tasarım için "Livingprinciples" isimli yaşayan ilkeleri yayınlamıştır. Bu ilkeler çevre, insan, ekonomi ve kültür olmak üzere dört başlık altında sürdürülebilir tasarım için bir yol belirleyerek referans noktası oluşturmuştur (Kınam Dokuzlar, 2018, s. 42).

AIGA'nın yayınına göre, dünyadaki en büyük üçüncü fosil yakıt tüketicisinin kâğıt endüstrisi olduğu ortaya çıkmıştır. Hava ve suyu kirlettiği gibi atık ürünlere ve çevre kirliliğine en çok katkıda bulunan sektörler arasında yer almıştır. Bir diğer etken ise iklim değişikliğine neden olan gazlardır. Bu alanın ikinci büyük kullanım mecrası matbaa mürekkebi ve tonerdir (Barth, 2008, s. 6). AIGA'nın raporunda belirttiği gibi tasarımcı hem üretici hem de tüketici olarak grafik tasarım alanında ürettikleri ürünlerin atık haline geldikten sonraki aşamasına kadar çevreye karşı sorumluluklarını yerine getirmelidir.

Sürdürülebilirliği destekleyen AIGA gibi kuruluşların yanısıra gelecekle ilgili kaygıları önceden sezen birçok tasarımcı birleşerek önlemlerini almaktadır. Bu gruplardan birisi de "O2" tasarım grubudur. 1988 yılında "Küresel Sürdürülebilir Tasarım Ağı" nı kuran "O2" grubunun amacı, sürdürülebilirlik için tasarımla ilgilenen kişilere ilham vermek, bilgilendirmek ve bağlantı kurmaktır. Grup kurdukları internet sitesinde amaçlarını şöyle açıklamaktadır.

"İlham verirken, risk alıyoruz, yaparak öğreniyoruz, iyi tasarımın sağlıklı iş, sağlıklı topluluklar ve sağlıklı ekosistemler getirdiğini anlamaları için endüstriye, hükümetlere ve topluma ilham veriyoruz. Bilgi verirken, bilgimizi, hikayelerimizi ve deneyimlerimizi başkalarıyla paylaşıyoruz. Mentor olarak hareket ediyoruz. Mentorluk (koçluk), başından beri O2 misyonunun önemli bir parçası olmuştur. Hepimiz bizden öncekilerin bilgeliğinden yararlandık. Deneyimi aktarma konusundaki bu kararlılığımızı sürdürüyoruz ve gelecek nesil tasarımcılardan öğrenmeye de aynı derecede açığız. Zorlu konuları ele alıyoruz ve saygılı, kutuplaştırıcı olmayan bir diyalogla bilgi ve içgörülerini paylaşıyoruz. Yeşil aklamanın en güçlü panzehiri açık, şeffaf ve objektif bilgidir. Bağ kurarken, Ağlarımızdaki ve daha geniş tasarım topluluğumuzdaki diğer kişilere, yani deneyimli tasarımcılara, öğrencilere ve yeni profesyonellere ulaşıyoruz. Konforlu uzmanlık alanlarımızın dışına çıkıyoruz ve disiplinler arası bağlantı kuruyoruz. Davranışa dökerken, değişim tek başına gerçekleşmez. Parlak vizyonlar ve bilgi zenginliği yeterli değildir. Değişim, ilişkiler yoluyla, farklı aktörler arasındaki

değişim ve iş birliği yoluyla, kolektif eylemler yoluyla gerçekleşir. Zamanımızın ağırlığına rağmen yaratıcılık oyun yoluyla ortaya çıkar ve eğlenceye her zaman yer vardır!" (O2 Küresel Ağı, 2023).

BM Sürdürülebilir Kalkınma Çözümleri Ağı (Sustainable Development Solutions Network-SDSN) Sürdürülebilir Kalkınma Raporu'na göre 2015 ve 2019 yılları arasında sürdürülebilirlik adına yapılan tüm konularda yetersiz de olsa ilerleme kaydedildiği görülmüştür (<https://sustainablefuture.com.tr/surdurulebilir-kalkinma-raporu-2023-yayinlandi/>).

Tasarımcılar açısından bakıldığında tasarımlarında uzun vadede olsa da kendi alanlarında sürdürülebilir tasarım önlemleri alarak bu durumu yaşam tarzı haline getirebilirler. Tasarımcı sürdürülebilirlik adına eğitimlerini ve bilgilerini sürdürülebilir çözümler uygulamak için kullanmalıdır. Tasarım yaparken fikir aşamasından basılı hale geleşiye kadarki yaşam döngüsünü düşünmek hayati önem taşımaktadır. Tasarımcının daha sürdürülebilir ambalajlar, iş malzemeleri, yayınlar ve ek basılı tasarımlar yaratmak için yapabileceği pek çok yol bulunmaktadır (Barth, 2008, s. 4). Daha az malzeme kullanımı, ürün basım aşamasına geldiğinde en uygun ölçü ve format kullanımı, ürün baskı sonrası kesilip atılacak kâğıt miktarı, bitmiş tasarım ürününün yeniden kullanılabilirliği, tasarımın basımında kullanılan mürekkebin kimyasal olup olmadığı atık oluşumunu azaltan etkenler arasındadır (Toptaş, 2018, s. 573). Kâğıt üzerine baskı söz konusu olduğunda renk, mürekkep, baskı aşaması, nakliye süreci gibi çevreye etkileri bulunmaktadır.

Petrol bazlı mürekkepler ise yenilenemeyen kaynaklardır. İçlerindeki ağır metaller zehirlidir ve kanserojen olabilirler. Kolay bir şekilde yeraltı sularına, nehirler ve toprağa karışarak çevreye zarar verirler. Bitki bazlı mürekkepler; bitkisel ve soya bazlı olup bitki özlerinden elde edilmektedir (Sustainable Graphic Design, I., 2011, s. 2). Bunun yanı sıra renk sayısını azaltarak tek renk ve tonları kullanılarak boya miktarı azaltılabileceği gibi baskı yapılan kâğıdın geri dönüşümü de kolay olacaktır (Selamet, 2012, s. 141).

Kâğıt, tasarımcı için bilginin iletilmesinde bir araç ve sıkça kullanılması sebebiyle tasarruf edilmesi en zor şeylerden biridir (Bakar Fındıkcı, 2021, s. 1437). Bu anlamda grafik tasarımcı kâğıdın gramajını azaltabilir, kâğıdı çift yüzlü kullanabilir ve tasarıma göre beyaz boşluklar azaltılabilir. Tüm bunlar yapıldığında kâğıt tüketiminden tasarruf edilmiş olacaktır. Bunun yanı sıra tasarımcı geri dönüştürülebilir kâğıt tercih edebilir ve çevre dostu kâğıt kullanabilir. Tarımsal kalıntılardan yapılan kâğıt en sürdürülebilir olanıdır. Bu anlamda Amerika 2006 yılında üretilen tüm kâğıt ve karton ürünlerinin %52'sini geri dönüştürmüştür. Çin ve Hindistan'ın pek çok bölgesinde buğday, pirinç samanı, bambu ve pamuk gibi %50'ye varan kalıntılardan kâğıt üretilmekte ve kullanılmaktadır (Barth, 2008, s. 10). Endonezya'daki Evoware firması ise deniz yosunundan ürettiği ambalajları kullanmaktadır (Özurgancı Eşkin, s. 2017).

Tasarımcılar, çalıştıkları projelerde, tasarım için seçtikleri malzemelerde ve üretici/müşterilerinin seçimlerinde daha fazla sorumluluk alarak karar vermelidir (Bakar Fındıkcı, 2021, s. 1437). Müşteriler, sürdürülebilir tasarımın daha maliyetli ve az kaliteli olacağını düşünebilirler. Asıl gerçek ise tam tersidir. Sürdürülebilir tasarım enerji tüketimini, kirliliği ve atıkları azaltmak için malzemeleri en iyi şekilde kullanmaktadır. Bu durum, daha az kâğıt, mürekkep ve kimyasal işlem uygulanarak sağlanabilmektedir. Burada tasarımcının da sürdürülebilirlik konusundaki bilgi ve tecrübelerini kullanması önemlidir. Tasarımcı sürdürülebilir bir tasarım için kâğıdı, mürekkebi en aza indirmenin yanı sıra dijital çözümler de sunabilir (Barth, 2008, s. 8, 9).

Sürdürülebilir tasarımın diğer bir amacı ise insanları tüketimden ziyade çevreye duyarlı olmalarını sağlamak, toplumsal ve çevresel konularda farkındalık yaratmak, farkındalığı arttırmak ve eylemleri değiştirmeye yönelik hareket etmelerini sağlamaktır. Tasarımcılar, doğanın güzelliğini veya iklim değişikliğinin etkisini vurgulayan sürükleyici deneyimler yaratmak için dijital platformları kullanabilirler.

Yeni nesil tasarımcıların başka bir yaklaşımı da daha az ve daha iyi tasarlamak üzerinedir. Tasarımcı müşterinin yeniden tasarım yaptırma ihtiyacını azaltmak adına daha modüler ve ileriye yönelik çözümler üretmelidir (Bakar Fındıkcı, 2021, s. 1438). Bu anlamda teknolojik gelişmelerle birlikte dönüşen afişler, hareketli afiş olarak görsel etkinin yanı sıra işitsel ve etkileşimli olarak da iletişimi güçlendirmektedir. Hareketli afişlerin internet temelli yeni medya araçlarında da görüntülenebiliyor olması geniş izleyici kitlesinin oluşmasına sebep olmuştur. Tasarımcı, tasarımlarında sürdürülebilirliği sağlamak, geri dönüştürebilmek ve tüketimi azaltabilmek için teknolojinin tüm olanaklarını kullanma çabasıdadır.

Hareketli afişlerin istenilen zamanda yayımlanıp, değiştirilebilmesi dinamik görüntüler sunmasının yanı sıra azaltılmış kâğıt atığı ile de sürdürülebilirliğe katkıda bulunmaktadır (İzci, 2018, s. 42). Sürdürülebilirlik adına tasarımın basılı olması gerekmemektedir, taşınabilir bir belge formatında, bir web sitesi biçiminde veya bir e-afiş şeklinde de etkili olabilir. Basılı ürün ise iyi planlanmadığı sürece hem finansal hem de çevresel açıdan maliyetli olabilir.

Yöntem

Bu araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Görüşme formunda 4 adet yarı-yapılandırılmış soru bulunmaktadır. Görüşme formu hazırlanırken; sorularda kullanılan dilin yalın olmasına, soruların yansız olmasına, katılımcıların soruları gönüllülük esasına göre yapmış olmalarına dikkat edilmiştir. Araştırmada kullanılan veriler grafik tasarım alanında uzman kişilerden alınan cevaplar doğrultusunda oluşturulmuştur.

Bulgular ve Yorumlar

Yarı yapılandırılmış görüşme formundan elde edilen veriler düzenlenerek ayrı ayrı kodlar verilmiş ve ilgili belge oluşturulmuştur. Kodlara göre veriler organize edilerek çözümlenmiştir. Araştırma bulguları için hazırlanan görüşme formunda öğretim elemanlarından alınan görüşler için A1, A2, A3, A4, A5 kodları kullanılmış, isimler gizli tutulmuştur.

Görüşme formunda "**Hareketli afişlerin sürdürülebilirliğe katkısının olduğunu düşünüyor musunuz?**" 1. sorusuna beş uzman görüşü de "evet düşünüyorum" cevabını vermiştir ve yorumları şöyledir:

1. soruya **A1** "*Sürdürülebilirlik, insanoğlunun gereksinimlerini doğaya en az zararla hatta sıfır atıkla karşılama eğilimidir. Bu eğilim doğal kaynakların korunarak, sonraki kuşaklara aktarılmasının sağlanacağı biçimde karşılandığı bir sistemi ifade etmektedir. Hareketli afişler en az karbon ayak izi ile tasarlandıkları için çevreye ve tasarım sektörüne büyük etkilerinin olduğunu düşünmekteyim*" ifadesini kullanmıştır. **A2** faydalarına katılmakla birlikte dijital ortamda tasarımların dijital ortamdaki diğer avantajlarına "*Ayrıca bu tür afişlerin dijital platformlarda saklanabilmesi ve güncellenebilmesi kolay olduğundan sürekli baskı alınmaz ve dolayısıyla fiziksel atık azalır bu da sürdürülebilir bir yaklaşımdır*" sözleri ile katkıda bulunmuştur. **A3** sürdürülebilirliğe katkısını savunmuş "*Dolayısıyla etkili görsel tasarım uygulamalarının devamlılığının olması hedef kitle üzerinde etki bırakması açısından oldukça önemlidir*" ifadesi ile hedef kitle üzerindeki etkisinden de bahsetmiştir. **A4** ise faydasını vurgulamış fakat

sonrasında gelen alternatif tasarımın incelenmesi gerektiğini savunarak şu ifadeleri kullanmıştır: “...bu anlamda son yılların popüler kavramına yani sürdürülebilirliğe katkısı elbette vardır. Kâğıt boya gibi geleneksel çoğaltma tekniklerinin dünyaya verdiği zararı azaltmaktadır. Ancak yerini alan dijitalleşme ve elektronik gelişimin dünyamıza verdiği zararlar hala birer soru işaretidir.” **A5** basılı tasarımların temel sorunu doğa ve ağaç olduğunu söyleyerek şu cevabı vermiştir “Evet doğal kaynakların (ağaç vs.) tüketilmesini engellemesi bağlamında katkı olduğunu düşünüyorum.”

Uzman görüşleri doğrultusunda çoğunluğun hareketli afişlerin sürdürülebilirliğe katkısının olduğunu düşündüğü görülmektedir. Burada dikkat çeken başka bir nokta ise A4’ün teknoloji ile birlikte gelişen pek çok aracın çevreye zararının boyutları üzerinde durmasıdır. Bu konu her ne kadar tartışmaya açık olsa da teknolojik atıkların diğer atıklara göre daha zararlı olup olmadığı konusu hala araştırılmaktadır.

“Hareketli afiş tasarımcıları sürdürülebilir tasarım konusunda ne kadar farkındalık yaratmaktadır?” 2. sorusuna beş uzmandan alınan cevaplar “hareketli afişlerin farkındalık yarattığı” yönündedir.

2. soruya **A1** “Tasarımcılar basılı afişe alternatif yolları 3 sebepten araştırıp kullanmaktadır. 1.si ekonomik sebepler, 2.si çevre doğa koruması ve sürdürülebilirlik. 3.sü ise iletişimin hızlı ve etkili olması. Bu sebeplerden dolayı farkındalık artmaktadır diye düşünüyorum” cevabı ile tasarımcıların, ekonomik, sürdürülebilir, hızlı ve etkili olma etkenler ile hareketli afişlerin farkındalığına vurgu yapmıştır. **A2** “Tasarımcıların çalışmaları birazda talebe bağlı olduğundan hareketli afişlerle ilgili bir talebin oluşması gereklidir. Tasarımcı bu durumu lehine çevirebilmek için yönlendirme yapabilir, bilgilendirebilir” cevabını vererek arz talep ilişkisinden bahsetmiştir. **A3** “Hareketli afişler durağan afişlere göre daha görsele etki bağlamında ilgi çekmekte ve akılda kalıcı olmaktadır. Dolayısıyla tasarımcıların bu konuda farkındalık uyandırma anlamında gelişmelere açık olması ve etkili tasarımlara daha çok yer verilmesi gerekir” cevabı ile hareketli afişlerin etkili olduğuna ve daha çok kullanılması gerektiğine vurgu yapmıştır. **A4** ise kullanılması yaygınlığının daha zaman alacağını düşünmektedir ve şöyle cevap vermiştir: “Tasarımcılar bu konuda etkinlik bazlı ancak farkındalık yaratma imkânı bulabilmektedir. Onun dışında üretim süreçlerinde fark yaratmaları ancak ve ancak malzeme ve gelişmelere olan yakınlıklarıyla belirleyici olacaktır” cevabı ile tasarımcıların imkân bulamadıklarını savunmaktadır. **A5**’in görüşü ise “Teknolojiyle gelen ve yeni neslin teknoloji kullanım davranışlarındaki değişkenler hareketli afişin farkındalığını arttırmaktadır” cevabı ile yeni neslin bu farkındalığı oluşturduğu kanaatinde.

“Sürdürülebilir tasarımı uygulamak mümkün müdür?” 3. sorusuna uzmanlar mümkün olduğu cevabını vermişlerdir.

3. soruya **A1** “Büyük olasılıkla uygulanabilir olduğunu düşünüyorum. Bir tasarımcının olması gereken temel tasarım araçları zaten mevcuttur. Burada gerekli ekipmanlar ve ilgi alanlarından kaynaklanan programları öğrenmek kalıyor geriye. Sürdürülebilir tasarımlar doğaya en az zarar hatta sıfır atıkla olması düşünülürse bu yok basılı olmayan tasarımlardan bu yol ise çok kişiye sanal ortamda en sağlıklı şekilde ulaşmaktadır. Sanal ortamlarında karbon ayak izi tabii ki olmaktadır fakat basılı tasarımlara göre daha kabul edilebilir bir yoldur” görüşü ile tasarımın uygulanabileceği için program bilgisi ve eğitiminin gerekli olduğu ve bu sürecin basılı üründen daha az zararlı olacağını belirtmiştir. **A2** “Her alanda mümkündür, her sektörde ve her tasarımda. Bu konunun yaygınlaşması ve uygulanması için tüketici ve iş verenler bilinçlenmelidir” cevabı ile uygulamanın mümkün olduğunu fakat tüketici ve iş verenlerin bilinçlenmesi gerektiğini savunmaktadır. **A3** “Sürdürülebilir tasarımı uygulamak mümkün. Görsel bütünlük ve konsept olarak devamlılığın korunması hedef kitleyi hatırlama ve algıda seçicilik bağlamında olumlu anlamda etkileyecektir” cevabı ile uygulamanın mümkün olduğunu ayrıca hedef kitlenin daha fazla duyusuna hitap ederek etkileneceğini

savunmuştur. **A4** “Günümüz şartlarında geleneksel yöntemlerden pahalı oluşu uygulama konusunda kısıtlı imkanlar sunmaktadır. Gerçekçi olmak gerekirse uzun yıllar daha bu tarz tasarımlar görmekte zorlanacağız” ifadesi ile sürdürülebilirlik adına tasarım yapılan seçimlerin maliyetli olacağını düşünmektedir. **A5** “Mümkündür tasarımlama iletim aracı yazılım ve donanımlar vasıtasıyla farklı alanlarda sürdürülebilir şekilde yayınlanabilir” cevabı ile yazılım ve donanıma vurgu yapmıştır.

“Tasarım konusunda devlet politikalarında (eğitim, sağlık vb.) sürdürülebilirliğin desteklendiğini düşünüyor musunuz?” 4. soruna verilen cevaplar, tasarım konusunda devlet politikalarının sürdürülebilirliğin desteklendiği konusunda cevaplar çeşitlilik göstermektedir. A1 desteklendiğini, A2 desteklenmediğini, A3 tasarımda desteklenen sürdürülebilirlik çalışmalarının artmaya başladığı fakat tasarımların az olduğu sayının artması gerektiğini, A4 soruyu cevapsız bırakmıştır, A5 ise kısmen desteklendiğini savunmaktadır.

4. soruya **A1** “Destek bulunmaktadır. Özellikle hastanelerde ve okullarda. Ama arz talebe bakarsanız halkın bu yeni düzene alışması gerekir. Genç nesillere hitap eden bir tasarım olduğunu düşündüğüm için devlet politikalarında daha fazla ve hedef kitleden görüş alarak devam etmesi gerektiğini düşünmekteyim. Yaşam kalitesinin artacağını ve aynı zamanda devlet bütçesine katkı sağlayacağını düşünmekteyim” cevabı ile desteğin olduğunu hatta devlet bütçesine de fayda sağlayacağını savunmaktadır. Ayrıca hedef kitlenin daha çok gençlerden oluşup onlara hitap ettiğini savunmakta ve devlet politikalarında gençlerden fikir alınması gerektiğini düşünmektedir. **A2** “Hayır, tasarım konusunda devlet politikalarında sürdürülebilirliğin yeterince desteklendiğini düşünmüyorum. Genellikle devlet politikaları ekonomik ve endüstriyel büyümeye odaklanırken, tasarımın sürdürülebilirlik ve estetik gibi alanlara olan katkıları ikinci planda kalabiliyor. Tasarımın, eğitimden sağlığa birçok sektörde etkili bir şekilde kullanılabilmesi için daha kapsamlı destek ve teşvikler gerekmektedir” cevabı ile devlet politikalarının tasarım konusunda sürdürülebilir desteğinin olmadığını savunmuştur. Ayrıca bu alanlara etkili destek verilmesi gerektirdiğini vurgulamıştır. **A3** “Günümüzde sürdürülebilirlik konusu üzerinde eskiye oranla farkındalık uyandırmak amacıyla yapılan çalışmaların sayısı artmıştır. Gerek projeler gerekse kongre ve sempozyumlarla tartışma ve gündeme getirmek anlamında konu üzerinde çeşitli çalışmalar yürütülmektedir. Fakat tasarım ürünleri bağlamında bu sayının artırılması önem arz etmektedir. Tasarımcıların bu çerçevede önemli bir rolü olmaktadır” cevabı ile devlet politikalarında destek olduğunu fakat yetersiz olduğunu tasarım sayının artmasında tasarımcıların önemli rolü olduğunu savunmaktadır. Bu anlamda yapılan tasarımların sayısının artması gerekliliğini vurgulamıştır. **A5** “Kısmen desteklediği görülmektedir hastane okullarda yerleşmelerde kısmen kullanılmaktadır.” cevabı ile desteğin yetersiz olduğuna vurgu yapmıştır.

Sonuç

İletişim tasarımı araçlarının en önemlilerinden biri olarak afiş her daim mesaj iletmek için farklı yollar ve yöntemler bulacaktır. Teknolojinin bu anlamda afişe katkılarının da olduğu göz ardı edilemez. Günümüzde izleyici bilgiye ulaşmak için teknolojiyi kullanmakta ve bu bilgiye bulunduğu konumdan ulaşmayı tercih etmektedir. Bu durum hareketli afişlerin mesajı izleyiciye ilemesi adına avantaj sağlamaktadır. Daha çok duyuya hitap ediyorsa da yine avantajları arasındadır.

Devlet, kurum ve kuruluşlar sürdürülebilirlik için her ne kadar önlem alsın da gelinen noktada yeterli olmadığı görülmektedir. Devletler bazında çıkartılan yasaların daha fazla yaptırımı olması, tüketicilerin daha bilinçli olması, eğitimde sürdürülebilirliğin daha fazla yer alması ve grafik tasarımcıların tasarımlarında daha fazla sürdürülebilir

malzemeleri tercih etmeleri ve bu anlamda müşterilerini de sürdürülebilir ürünler için teşvik etmeleri gerekmektedir.

Sürdürülebilir tasarımlar kişinin kendini iyi hissetmesi, doğa için bir şeyler yapabileceğinden öte tasarım içinde yeni ufuklara ve geleceğe yön veren başlangıçlar yapmaktadır. Tasarımcı kâğıdı daha az kullanarak ya da mürekkebi doğaya uyumlu olması için bitki bazlı seçmekle birlikte, bütünsel düşünebilen gerektiğinde dijital tasarım alanlarında kendini yenileyebilen ve baskı ortamlarında yaptığı başarıyı etkili bir şekilde dijital ortamlarda gösterebilmelidir.

Bu araştırmadan elde edilen bulgular sonucunda hareketli afişlerin sürdürülebilirliğe katkısının olduğu, hareketli afiş tasarımcılarının sürdürülebilir tasarım konusunda farkındalık yarattığı ancak daha fazlası için eğitim, arz talep gibi konuların üzerinde durulması gerekmektedir. Sürdürülebilir tasarımın uygulanması her ne kadar mümkün değilmiş ve maliyet bakımından müşteriyi zorlayacak gibi görünse de yaygınlık kazandığı sürece talep doğrultusunda maliyetlerin düşeceği varsayılmaktadır. Bu anlamda devlet politikalarının da sürdürülebilir tasarım konusunda tasarımcıyı desteklemeli ve olanak tanımalıdır.

Kaynakça

- Bafra, Ç. ve Comombo, P. (2016). *Yok Olmadan Doğa ve Sürdürülebilirlik Üzerine Bir Sergi*. İstanbul Modern, İstanbul (13 Ocak-5 Haziran 2016).
- Bakar Fındıkcı, M. (2021). Bir Farkındalık Olarak Sürdürülebilirliğin Grafik Tasarım Ürünleri Üzerinden İncelenmesi. *Ulakbilge Dergisi*, 67, 1435-1446.
- Barth, C. (2008). *Sustainable Graphic Design for The Print Industry*. California Polytechnic State University.
- Başdemir, C. (2015). *Grafik Tasarımda Ekolojik Yaklaşımlar ve Ekolojik Ürün Ambalajı*. Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi.
- Block, A. (2013). *İklim Sorunu Geri Dönülemez Noktada Mı?* Greenpeace Bülteni, 62, 6.
- Dal, İ. ve Cengiz Gökçe, G. (2019). Sürdürülebilirlik Yolunda "İleri Dönüşüm": Bir Atölye Çalışması. *Inonu University Journal of Art and Design*. 30-38.
- <https://www.reggaepostercontest.com/project/076-king-series-3-zafer-lehimler-turkey/> (Erişim tarihi: 15.07.2023).
- <https://tr.pinterest.com/pin/478014947945839836/> (Erişim tarihi: 15.07.2023).
- <https://sustainablefuture.com.tr/surdurulebilir-kalkinma-raporu-2023-yayinlandi/> (Erişim tarihi: 15.07.2023).
- İlbars, E. (2012). *Hareketli Grafik Tasarımda Minimalizm*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Işık Üniversitesi.
- İzci, A. (2018). *Sürreal Filmlerin Psikedelik Tarzda Hareketli Afiş Olarak Yorumlanması*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Işık Üniversitesi.
- Kınam Dokuzlar, B. (2018). Çevresel Bir Yaklaşım Doğrultusunda Sanat ve Tasarım Çalışmaları. *Medeniyet Sanat- MÜ Sanat, Tasarım ve Mimarlık Fakültesi Dergisi*, 4(1), 33-52.
- Kirişcan, B. (2021). Türkiye'de Hareketli Afişin Ontolojisi. *Sanat ve Tasarım Dergisi*, 11(1), 208-227.

- Lehimler, Z. (2018). Afiş Tasarımının Geleceği. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 6(83), 163-176.
- Limon, O. (2020) *Arktika Jeopolitiği 1 (Jeopolitik Durum, Küresel İklim Değişikliği ve Yeni Enerji Havzaları)*. Efeakademi: İstanbul.
- Our Common Future. (1987). <https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/5987our-common-future.pdf> (Erişim tarihi: 22.06.2023).
- O2 Küresel Ağı (2023) <https://www.o2.org/about-o2> (Erişim Tarihi: 1.08.2023).
- Özçuhadar, T. ve Öncel, P. (2011). *Eko-Tasarım*. Ankara: Sürdürülebilir Üretim ve Tüketim Yayınları: IV.
- Özurgancı Eşkin, P. *Ekolojist*, <http://ekolojist.net/suda-eriyen-yenilebilir-gida-ambalaji-uretiliyor> (Erişim tarihi: 24.06.2023).
- Rebelo, S.M. - vd. (2017). Using Computer Vision Techniques for Moving Poster Design. *6th Ergotrip Design (ETD 17)*, Portugal, Vol: 1.
- Salur, N. (2014). *Sürdürülebilirlik ve Geri Dönüşüm Açısından Grafik Tasarım*. Sanatta Yeterlilik Tezi. Kocaeli: Kocaeli Üniversitesi.
- Selamet, S. (2012). Sürdürülebilirlik ve Grafik Tasarım. *ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(15), 125-148.
- Sustainable Graphic Design, I. (2011). *Inks - The Sustainable Designers Quick Guide*. 2012, <http://sustainable-graphic-design.blogspot.com/2011/08/inks-sustainable-designers-quick-guide.html> (Erişim tarihi: 15.07.2023).
- Şen, M. B. (2022). Sürdürülebilir Yaşam ve Sürdürülebilir Tüketim Odaklı Grafik Tasarım Örnekleri. *SDÜ ART-E Güzel Sanatlar Fakültesi Dergisi*, 15(29), 392-415.
- Toptaş, A. N. (2018). Sürdürülebilirlik Konusunda Bir İletişim Aracı Olarak Grafik Tasarımın Rolü. *Journal of Awareness*, 3 (Özel Sayı), 571- 580.
- Yıldırım, L. (2017). Geri Dönüşüm/İleri Dönüşüm/Tekrar Kullanım Kapsamında İkinci El Giysiler ve Sürdürülebilirlik. *SDÜ ART-E Güzel Sanatlar Fakültesi Dergisi*, 10(10), 484-503.